

Hvad skal vi med en politik for Bykvalitet og Arkitektur?

Stadsarkitekt Anne Mette Boye udtaler for nylig i en artikel i Stiften, at den nye politik for bykvalitet og arkitektur skal være med til at genvinde borgernes tillid. "Arkitekturpolitikken er politikernes vision for arbejdet med bykvalitet. Den er en ramme og giver politikerne et sprog". Vi får altså nogle retningsgivende kvalitetskriterier, og dermed kan man bedre vurdere hvordan et konkret projekt forholder sig til pejlemærkerne.

I Foreningen for Bykultur i Aarhus er vi meget positive overfor udarbejdelsen af denne nye politik, så vi får opsat en ramme og nogle værdier for den fremtidige udvikling. I vore øjne skal arkitekturpolitikken være med til at sikre, at vi bygger videre på historien og vores kulturarv – men samtidig skal den også være en inspirationskilde for det fremtidige nybyggeri i byen og i oplandet.

Foreningen for Bykultur i Aarhus blev stiftet i 1967 af den legendariske borgmester Bernhardt Jensen med dét formål at skabe forståelse for og værne om byens æstetiske og kulturhistoriske værdier. Vi er i foreningen her godt 50 år senere stadig meget optaget af udviklingen i Aarhus og i oplandet - og ikke mindst balancen og sammenhængen mellem nyt og gammelt byggeri.

Bernhardt Jensen brugte ordene "Forny og Bevar" – og med det mente han, at Aarhus selvfølgelig løbende skulle udvikle og forny sig, men samtidig er det vigtigt, at byen bevarer sine historiske bygninger og spændende bymiljøer. Dette synspunkt er stadig grundlaget for vores arbejde i Foreningen for Bykultur.

Kulturarven har det svært

Der er desværre revet rigtig mange bevaringsværdige bygninger ned i Aarhus Kommune. Antallet af nedrivninger i en 5-årig periode fra 2016 til 2020 har været 56, og går man tilbage til 2009 er det omkring 90 bygninger. Vel og mærke bygninger med en høj bevaringsværdi – den såkaldte SAVE-værdi i intervallet 1-4.

Men ud over SAVE-værdier vi er nød til også at holde fokus på byplanlægningen. Det er lige så ødelæggende for byen, at man ikke følger bystrukturen, når mere jævne huse bliver brudt ned. Det er jo derfor, at folk opfatter det som overvældende meget.

Vi skal i udviklingen være bevidste om vores kulturarv. Konteksten skal inspirere det nye, men det nye skal ikke forsøge at se ud som om, det er gammelt - hver tid skal være sin egen med respekt for stedet og omgivelserne. Bemærk i øvrigt foreningens igangværende kulturpris "Årets Bernhardt", hvor temaet her i 2022 er "Det nye i det gamle" eller "Transformation af gammelt til nyt".

Betydningen af arkitekturpolitik

Nye byggerier skyder frem overalt i Danmark. De seneste års byudvikling bærer imidlertid præg af en vis ensartethed, og af at kvaliteten har været overladt til de enkelte bygherrer – til stor frustration for arkitekter, borgere og politikere. Med en klar og operationel kommunal arkitekturpolitik bliver det lettere at styre byudviklingen og sikre den arkitektoniske kvalitet. Men det er ikke nok med fine hensigtserklæringer – det kræver politisk prioritet og de rette

kompetencer at føre dem ud i livet. Det viser en analyse fra Arkitektforeningen.

I mange kommuner har borgere og politikere øget opmærksomhed på kvaliteten i det byggede miljø og defineret retningslinjer for, hvad arkitekturen skal bidrage med. Det handler om alt fra bevaring af lokale kvaliteter og kulturarv til grøn omstilling, gode boliger og smukke, levende bymidter. Det er en positiv udvikling.

De lokale politikere og planlæggere har afgørende indflydelse på det, der bliver bygget i dag og den helhed, det indgår i. Derfor er det utroligt vigtigt at styrke politikere og planlæggere i deres arbejde med arkitekturpolitik – og dermed også skabe bedre vilkår for arkitekternes arbejde ude i kommunerne.

Arkitekturpolitik bliver ofte betragtet som et spørgsmål om æstetik. Det er det også. Men det handler i vore øjne først og fremmest om at sikre, at det byggede miljø bidrager til at opfylde kommunens mål om en bæredygtig byudvikling og om at sikre den overordnede sammenhæng mellem nyt og gammelt, mellem bygninger og byrum.

Erfaringer fra Aarhus

Vi har i Foreningen for Bykultur været kritiske overfor den bymæssige udvikling i Aarhus i de senere år. Bl.a. i forbindelse nedrivningen af bevaringsværdige huse i Mindegade og opførelsen af et nybyggeri, som er ødelæggende for det historiske og fine gadeforløb ind mod den gamle middelalder bykerne.

Et andet eksempel er højhusprojektet på Mindet. Lokalplanen omfatter kun nybyggeriet og forholder sig dermed i begrænset grad til byen. I særdeleshed fordi byggeriet modstrider store og væsentlige dele af den eksisterende planlægning. I dette tilfælde er der tale om et særdeles markant og dominerende byggeri, som vil få stor indflydelse på byens udseende fra mange steder. Det strider imod planlovens formål, at ændre al eksisterende planlægning for at gennemføre et privat byggeri uden at planlægge hvordan byen og det omkringliggende område skal forholde sig til det. De foreslåede ændringer favoriserer i høj grad et projekt frem for en forening af de samfundsmæssige interesser.

Fælles for ovenstående eksempler er, at det drejer sig om byggesager, som bryder med den eksisterende planlægning i byen, og at der ikke er foretaget ny helhedsplanlægning i forbindelse med nybyggeriet.

Vi er i vores forening helt enige i at byen skal udvikle sig – men vi skal virkelig tænke os godt om. Faktisk mener vi ikke, at de seneste eksempler på planlagte højhuse er udtryk for en udvikling – tværtimod er der tale om markante nedslag i byens udtryk og karakter, med risiko for at ødelægge bylivet i områderne.

Vi synes, at det er problematisk og nærmest et paradoks, at man må ændre i kommuneplanen, lave tilføjelser til højhuspolitik etc. i forbindelse med enkeltstående byggerier. Disse byggerier kan i så fald ikke være i overensstemmelse med det generelle ønske for byens udvikling og samfundets forventning om kvalitet i byen. Byens politikere har som begrundelse for fortætningen fremført

det argument, at byen vokser med 4-5.000 borgere årligt, som der skal etableres boliger til. Men flere af de konkrete byggerier omfatter ingen boliger, men er alene til kontorformål! Samtidigt er der i øvrigt flere sagkyndige, som stiller spørgsmål ved ovennævnte tal og behovet for at bygge det store antal nye boliger.

Det er nødvendigt, at de helt store projekter forholder sig til nærområdet. Ellers vil byrummene ikke fungere og henligge øde. Det indebærer også, at der udarbejdes en samlet plan for hvordan parkering og trafik håndteres bedst muligt i området.

Vores by består ikke af huse, men af sammenhængen mellem dem.

Oplandet og landsbyerne.

Vi skal huske, at politikken for bykvalitet og arkitektur skal være gældende for hele kommunen. Foreningen for Bykultur i Aarhus har de senere år sat fokus på landsbyerne i Aarhus Kommune, med en række på fire spændende busture, hvor vi har været rundt og set landsbyerne i Syd, Vest, Nordvest og Nordøst.

Landsbyerne afspejler i dag med stor variation, konsekvensen af de seneste årtiers urbanisering og centralisering i Aarhus Kommune. Nogle landsbyer er derfor velbevarede og står som intakte landbymiljøer drevet af lokale ildsjæle, andre er kraftigt ombyggede og domineret af nyere parcelhusbebyggelse, mens andre igen står triste, misligholdte med svigtende indbyggertal.

Der er i Aarhus Kommune i omegnen af 100 landsbyer, når man tæller alt med. Vi har på turene været forbi ca. 80 landsbyer ud af disse. Det har været fantastisk spændende og interessant, og vi har oplevet de mange fine steder – både gemte og glemte -, der er herude. Vi har fået en fornemmelse af de problemstillinger og udfordringer, man i dagligdagen står overfor i landsbyerne. Vi har hørt om og set forskellige grader af sammenhold og fællesskab i de lokale samfund. Vi har fået et indsigt i, hvad der rører sig på landet og en række af de problemstillinger, man slås med. Der er mange nuancer i dette billede, og det gør det selvfølgelig ikke helt enkelt at udforme politikken for bykvalitet og arkitektur.

Det er vores oplevelse, at i byudviklings- og arkitekturdebatten har meget af fokus tidligere været rettet mod Aarhus by - og ikke så meget mod oplandet i kommunen - og det er egentlig underligt, når man tager i betragtning, at afstanden til Domkirken for langt de fleste er under 20 km. Fokus er heldigvis øget på det seneste, bl.a. med det afsluttede arbejde i det såkaldte "Oplandsudvalg".

Vi har behov for, at hver enkelt landsby – i dialog mellem borgerne og fagfolk – analyserer og definerer landsbyens identitet. Malling, Hjortshøj og Lystrup m.fl. er forskellige og har forskellige landskabelige, historiske og bymæssige kvaliteter, som vi skal passe på. Mange af landsbyerne har tætte centrale områder karakteriseret af skole, kro, kirke og Brugsen, måske. Boligerne er grupperet omkring gaderum – der er byrum.

Et rådmandsønske om at kunne tilbyde grunde til fritliggende parcelhuse til de mange tilflyttere, som ikke ser boligen på 8. sal inde i Aarhus som drømmen, resulterer nu i et forslag til en temaplan kaldet "Arealer til alle boligtyper", som omkring kommunens landsbyer udlægger arealer

til mere end 3000 fritliggende boliger, heraf ca. 70 procent parcelhusgrunde.

Vi er meget skeptiske overfor, hvad dette forslag kan føre med sig. Selvom intentionerne kan være gode, skal man her virkelig være på vagt og gøre sig umage, i udformningen af en politik for by- og landsbykvalitet!

Arkitekturpolitikken som inspiration

Vi håber, at politikken for bykvalitet og arkitektur vil åbne øjnene og blive en inspiration for alle - og ikke kun arkitekter - i årene fremover. Som kommune skal man huske at sige og gentage de åbenlyse ting for andre end kommunen selv. Man skal sørge for at borgere, politikere, tilflyttere, embedsværk, studerende, husejerne, investorer, byggefirmaer, arkitektfirmaer osv. har hørt fra kommunen, at kommunen har en holdning - inden de forskellige interessenter får deres egne idéer. Man skal huske at sprede begejstringen for bygningskulturen på en måde, der tillader og opildner andre til at være ligeså begejstret som kommunen selv.

Og lige så vigtigt: Man skal huske at holde politikken ved lige i årene fremover. Og dermed sikre, at der løbende går information til byråd, bygherrer, arkitekter, entreprenører, iværksættere, håndværkere og alle med interesse for udviklingen i Aarhus. Her skal vi også huske at fremhæve de gode eksempler, som forhåbentlig kommer til hen ad vejen.

Hvis vi skal få succes med at sikre den overordnede sammenhæng mellem nyt og gammelt, mellem bygninger og byrum, skal vi arbejde på, at værdien heraf bliver indlejret i alles bevidsthed. Vi skal samtidig passe på, at det ikke bliver for abstrakt, kultiveret og i helikopterperspektiv.

Hvis det skal længere ud end til arkitekter, så er det nødvendigt, at politikken oversættes fra "HVAD" til "HVORDAN"?

.....

Afslutningsvis har vi fundet et citat fra professor Bjørn Nørgaard, som vi håber kan være en ledetråd for arbejdet med at udforme den kommende politik for Bykvalitet og Arkitektur:

Historien giver vort samfund en dybde, en menneskelighed og en sammenhæng fra generation til generation. Den giver os på trods af nye teknikker og nye omvæltninger i en mere global verden også et billede af, hvem vi er som mennesker, hvorfra vi kommer, hvorfra vores idealer stammer, og den giver os nogle værdier der gør, at vi selv får lysten til og behovet for at skabe værdier, der senere kan komme andre generationer til gavn.

Foreningen for Bykultur i Aarhus

8. maj 2022

Bilag: Nogle af de åbenlyse emner politikken skal forholde sig til i Aarhus Kommune.

Der er ingen tvivl om at det er en kæmpe opgave at udforme og vedligeholde en politik for Bykvalitet og Arkitektur. Der er virkelig mange hensyn og sammenhænge, som nøje skal vurderes og afvejes mod hinanden. Forventningerne er høje, og vi har i Foreningen for Bykultur et håb om, at man kommer omkring:

- Den historiske bymidte og gadeforløbet ind mod den gamle middelalder bykerne. Latinerkvarteret m.v. Vi skal virkelig passe på vores kulturarv. Placering af højhuse?
- Baggårde og baghuse er en del af byens essens og et af de vigtige kulturmiljøer. Vi mener, at baggårdene skal bevares ved, at matriklernes historiske opdeling fastholdes, ingen store parkeringspladser eller total rydning af miljøerne.
- Den historiske havnefront. Trods variation i alder og arkitektur fremstår kyststrækningens mange østvendte bygninger ikke desto mindre som en historisk og arkitektonisk enhed der kan ses som et samlet kulturmiljø.
- Industrihavnen ved Mindet, Mellemarmen og Kornpier Åens udmunding og Mindet er nærmest synonymt med Aarhus' forbindelse til vand, og dette område har igennem historien vist sig at være et af de mest udviklingsorienterede områder i byen.
- Aarhus Å fra Brabrand Sø til Mindet. Ådalen skal være en ådal. Det er vores opfattelse at ådalen skal friholdes for højhusbyggeri, at ådalen skal være en grøn kile uden befæstning og at åen historisk tilknyttede bygninger skal markeres og formidles.
- Fra Banegårdspladsen, der står over for en gennemgribende istandsættelse og omlægning, til Store og Lille Torv. Byens naturlige akse.
- Den Røde By på Frederiksberg og aksen fra Lukaskirken til Stadion. En bevidst byplanlægning omkring en visuel akse. Hack Kampmanns bydel.
- Universitetsparken, der er det aarhusianske bidrag til verdensarkitekturen
- Landsbyerne udvikling under hensyn til deres egenart og særlige forhold. Heri indgår planlægning af infrastruktur, trafik og samspillet med Aarhus-by.
- etc.